

Projektikoordinaattori
Sari Huuhtanen
Matkapäiväkirja Sambiaista 31.10.–16.11.2007

31.10.–1.11 Matka

Matka Lusakaan sujui mukavasti. Istuin lentokoneessa puolalaisen nunnan vieressä, joka oli tehnyt vuosia työtä Sambiaissa. Hänen kanssaan oli oikein mukava rupatella ja annoin hänelle sanitaatiooppaan ja yhteystietoni, jotta hän voi tarvittaessa kysellä sanitaatioasioista. Kerroin myös hankkeesta amerikkalaiselle naiselle, joka oli Sambiaista lähdettyään menossa Keniaan koulua perustamaan. Hän oli erittäin kiinnostunut kuivakäymälöistä.

Emmanuel Mutamba Green Living Movement- järjestöstä (GLM) oli minua vastassa lentokentällä. Hanke antoi Emmanuelille toimeksiannon tehdä hankkeen väliarvioinnin lokakuun alkupuolella. Yksi tämän matkan tarkoituksista on käydä läpi Emmanuelin raportti paikallisten hanketyöntekijöiden ja kyläläisten kanssa. Raportin perusteella voimme parantaa toimintatapojamme ja löytää keinoja hankkeen kehittämiseen sekä hallinnossa että kentällä.

Suuntasimme kohti Kalokoa käytyämme ensin GLM:n toimistolla ja ruokaostoksilla. Saavuimme Kalokoon noin klo 19 illalla. Meitä odotti paikalla Michelo, hankkeen projektiassistentti sekä muutama uusi Kaloko Trustin työntekijä, jotka olivat myös juuri saapuneet alueelle. Yhteistyökumppanillamme Kaloko Trustilla on ollut tänä vuonna muutosten aika. Valitettavasti moni ihminen on joutunut pakkaamaan laukkunsa organisaatiomuutosten takia. Myös joitakin uusia työntekijöitä on palkattu, pääasiassa parantamaan hallinnon ja kirjanpidon tietotaitoa. Vaikka muutokset Kaloko Trustissa eivät suoranaisesti liity hankkeeseen, ne eivät ole voineet olla vaikuttamatta ilmapiiriin alueella ja sitä kautta hankkeen etenemiseen. Koska Kaloko Trustin maine työnantajana ei tällä hetkellä ole kovin hyvä (potkuja, maksamattomia palkkoja jne.), kyläläiset epäilevät kaikkea, mitä Kaloko Trust lupaa tai tekee. Moni onkin menettänyt uskonsa siihen, että hanke ylipäättään rakentaa mitään ja on jäänyt pois koulutuksista jne. Tämän aukon paikkaamiseen tarvitaan paljon vakuuttelua, kylissä olemista, osallistumista ja osallistamista. Toivottavasti rakennustyön etenemisen näkeminen, valmiit käymälät ja kompostin käyttö innostaa ihmisiä takaisin mukaan toimintaan.

2.11 Evaluointiraportti ja kyläkiertäminen

Aamupäivällä kävimme läpi Emmanuelin raporttia. Raportti oli todella hyvä ja parannettavaa löytyi sekä hallinnosta että kyläläisten osalta. Raportti on luettavissa kokonaisuudessaan nettisivuilla, joten en mene tarkemmin yksityiskohtiin. Sovimme, että käymme aamulla raporttia läpi Kaloko Trustin johtajan Lewis Jeren kanssa ja iltapäivällä pidämme kyläläisille keskustelutilaisuuden.

Puolilta päivin Yle teki puhelinhaastattelun hankkeesta ja kehitysmaiden sanitaatiosta. Linja oli välillä tosi huono ja kuulin koko ajan ääneni kaikuna, joten puhuminen oli hieman vaikeaa. Jotain kuitenkin ilmeisesti saatiin nauhalle.

Iltapäivällä lähdimme kyliin katselemaan rakennustöitä ja sopimaan kokouksesta. Ensin suuntasimme Kandulween. Käymälä näytti tosi hyvältä. Yläosa oli vielä rappaamatta ja putket yms. laittamatta mutta muuten käymälä oli valmis. Käymälä on sekä Health Outpostin (paikka, jossa pidetään kyläklinikkaa) että vieressä olevan koulun käytössä.

Melkein valmis käymälä
Kandulwessa

Käymälän ulkokuoresta on käyty kovaa keskustelua. Lewis on ehdottanut, että käymälä jätetään rappaamatta, koska viereinen health outpost on myös rappaamaton. Se on kuitenkin tehty erilaisista tiilistä eri menetelmällä, joten aloin itse olla samaa mieltä kuin rakennusmiehemme Isaac, että käymälä pitäisi rapata ja maalata niin kuin ensimmäinenkin käymälä. Jos myöhemmin käyttäisimme samanlaisia tiiliä kuin health outpostissa, niin voisimme jättää käymälän rappaamatta ja näin säästää materiaaleissa.

Kandulwesta siirryimme Mwaitwaan. Siellä näytti tosi hyvältä. Viimeisen käyntini jälkeen sinne oli rakennettu uusi koulu, käsipumpukkaivo ja käymälä, kaikki vain pientä viimeistelyä vaille. Kaikki mitä koululaiset tarvitsevat!

Olin tosi iloinen. Rahoitus niihin oli tullut eri projekteista, mutta nyt ne olivat siinä samassa pihapiirissä niin kuin ne olisi suunniteltu tarkasti siihen. Pienistä yksittäisistä projekteista syntyi hieno kokonaisuus! Näin sen pitäisikin mennä.

Koulun rakennusmiehiä Mr.
Changala ja Mr. X
Takana uusi koulurakennus

Emmanuel ja Michelo uutta
kaivoa testaamassa

Uusi käymälä
nousemassa
Mwaitwan koululle

Mr. Siame esittelee uutta
käymälää

Lapsia pyykillä
Kasamwassa

Mwaitwasta ajoimme
Kasamwaan. Sinne oli myös
health outpostin yhteyteen saatu
uusi käsipumpukkaivo ja käymälä
oli viittä vaille valmis.

Parempaan päin ollaan menossa!

Jatkoimme matkaa Kweshaan. Matkan varrella näkyi ainakin yksi uusi käsipumppukaivo. Myöhemmin kuulin, että niitä oli rakennettu yhteensä 16, joista 4 Kalokon keskuksen alueelle ja 12 eri kyliin. Klinikka oli hakenut ja saanut rahoitusta 12 kaivoon, mikä on suuri edistysaskel kylälaisten kannalta, jotka joutuvat hakemaan vettä tosi pitkän matkan päästä. Nyt heidän (erityisesti tyttöjen) elämä helpottuu huomattavasti. Toki alueella on vielä kyliä, jotka ovat vettä vailla, mutta tämä on hieno alku uudelle terveellisemmälle Kalokolle. Vesi ja vessat...ne kulkevat käsi kädessä.

Kweshan uusi käymälä

Kweshan uusi kaivo

Kweshan Health Outpost

Kweshan käymälä rakennettiin kylälaisten päätöksellä Kweshan health outpostin luo. Kweshan koulu tulee vaihtamaan paikkaa lähiaikoina, joten sinne ei enää kannattanut tehdä uutta käymälää. Koululla nykyiset käymälät ovat onneksi kohtuullisia, joten niillä pärjäälee vähän aikaa. Myöhemmin uuden koulurakennuksen valmistuttua voimme rakentaa sinne uusia käymälöitä.

Michelo kertoi, että Kweshan health outpost on syntynyt täysin naisten voimin. Ainoastaan heinäkaton tekemisessä miehet ovat auttaneet. Monella alueella naiset ovatkin olleet paljon miehiä aktiivisempia ja yrittävät parhaansa mukaan osallistua kylän asioiden parantamiseen.

3.11 Kyläkokous

Menimme heti aamuseitsemältä tapaamaan Lewisia ja keskustelimme Emmanuelin huomioista ja parannusehdotuksista hankkeeseen. Keskustelu sujui hyvin. Koska väliraportin havainnot oli tehnyt projektin ulkopuolinen ihminen, Lewisin oli ehkä helpompi sulattaa ne, kuin jos olisin itse näitä asioita hänelle ehdottanut. Sovimme, että teemme muutamia muutoksia hallinnon osalta, mm. uudet työsopimukset ja työnkuvat sekä perustamme hankkeelle oman pankkitilin, jota on helpompi seurata kuin Kaloko Trustin pankkitiliä.

Lewisin kanssa keskusteltuamme lähdimme kyliin. Päätimme ensin käydä Kantolon ja Chisapan kylissä kertomassa, että projekti on edelleen meneillään ja että kylälaisten tulisi jatkaa materiaalien

Käymäläseura Huussi ry. - Global Dry Toilet Association of Finland

(kivet ja hiekka) keräämistä vessoja varten. Sovimme molemmissa kylissä yhteyshenkilöt, joihin voimme ottaa yhteyttä seuraavan tapaamiskerran sopimiseksi. Onneksi joka kylästä tuntuu löytyvän joku, jolla on kännykkä, joten yhteydenpito on suhteellisen helppoa. Erityisesti niillä alueilla, jotka ovat kaukana Kalokon ”keskuksesta” kännykät ovat suuri apu, varsinkin tässä tilanteessa, jolloin Kalokossa on vain yksi auto.

Aloimme haalia ihmisiä kokouspaikalle Kweshan koululle. Haimme ihmisiä Kandulwesta, ajoimme takaisin Kalokoon ja sieltä edelleen Mwaitwan ja Kasamwan kautta Kweshaan. Olimme tietysti jo myöhässä sillä etäisyydet ovat pitkiä eivätkä kaikki olleet sovittuna aikana sovitussa paikassa. Lopulta pääsimme Kweshan koululle. Alkoi juuri sataa, joten menimme koulun luokkahuoneeseen kokoustamaan. Paikalla oli noin 30 henkilöä, jotka edustivat niitä neljää kylää, joissa olimme jo aloittaneet rakennustoimet.

Keskustelu sujui avoimesti. Kyläläiset nostivat esiin juuri niitä ongelmia, joita Emmanuelkin oli raporttiluonnoksessaan esittänyt. Ihmisten luottamus Kaloko Trustiin on heikko ja se vaikeuttaa myös tämän projektin onnistumista. He eivät aina tienneet ketä uskoa, kun projektiassistenttimme Michelo oli pyytänyt heitä tekemään jotain ja sitten johtaja Lewis tulikin sanomaan (kysymättä meiltä mitään), että älkää tehkö niin vaan tehkää näin. Yritimme vakuuttaa, että pyrimme saamaan Kaloko Trustin lähinnä ”taustatueksi” ja haluamme toimia nimenomaan suoraan kyläläisten kanssa. Niinpä ehdotimme, että he perustaisivat sanitaatiokerhoja, jotka sitten voisivat tehdä ehdotuksia esimerkiksi rakennettavien käymälöiden tarpeesta, paikoista, tarvittavista koulutuksista jne. Näin ne ihmiset, jotka olisivat aktiivisia, voisivat saada jotain aikaiseksi, sen sijaan että he passiivisina odottaisivat, että projekti tai Kaloko Trust auttaa heitä. Osa ihmisistä innostui asiasta, toiset taas eivät. Joku ehdotti, että miksemme antaisi heille suoraan rahaa lannoitteisiin! Kysyin, mitä tapahtuu sitten, kun projekti loppuu ja kukaan ei ole antamassa heille rahaa? Kompostoitavien käymälöiden avulla he sen sijaan voisivat saada lannoitetta myös sen jälkeen, kun projekti loppuu. Tällä alueella ongelmaksi näyttää muodostuvan se, että monilla ihmisillä ei ole kärsivällisyyttä ajatella asioita pitkällä tähtäimellä. Toisaalta sen ymmärtää sillä he elävät suoraan kädestä suuhun, päivä kerrallaan. Koskaan ei tiedä, mitä huomenna tapahtuu, joten miksi ajatella vuosien päähän?

Joka tapauksessa kokouksen loputtua olimme tyytyväisiä päivän antiin. Vaikka toimisimme vain aktiivisten kanssa, saamme jotain aikaiseksi yhdessä kyläläisten kanssa. Se on silti parempi, kuin että teemme yksin vessoja, joita kukaan ei käytä. Uskon, että saamme lisää ihmisiä mukaan toimintaan, kunhan ensivaikutelma kompostoinnista vaikeana ja likaisena prosessina muuttuu ja ihmiset huomaavat ettei se niin kamalaa olekaan. Ja ennen kaikkea, kun he huomaavat peltojen tuottavan paremmin ja lasten olevan terveempiä!

4.11 Emmanuel Lusakaan

Emmanuel lähti aamupäivästä ajelemaan takaisin kohti Lusakaa ja toivotti meille onnea urakassa kuittien kanssa. Tapaan hänet vielä ennen lähtöäni ja lupasin toimittaa loput puuttuvat tiedot arviointia varten. Kaikki tuntui sujuvan niin paljon helpommin, kun meillä oli auto käytössä. Kun Emmanuel lähti, olimme taas Kalokon ja itsemme varassa.

Iltapäivällä kirjoittelin raporttia ja suunnittelimme ensi viikon tekemisiä.

5.-7.11 Kuitit, osa 1 ja 2

Tapasimme Lewisin aamulla ja sovimme, että alamme käydä kuitteja läpi. Kalokon kirjanpitäjä Mr. Lembo on ollut jo monta viikkoa ”lähtökuopissa”, joten hän on ollut töissä vähän miten sattuu ja ollut pois milloin milläkin tekosyyllä. Hän on jo pitkään luvannut katsoa projektin kuitit läpi mutta ei ole tehnyt sitä...joten ajattelin, että on helpompi, että käyn itse kaikki läpi, jos hän ei ilmesty paikalle. Niinpä sitten aloin urakan, joka kestitkin monta päivää.

Projektilla on varastokirjanpito, jota seuraten aloin etsiä projektin kuitteja kaikkien Kaloko Trustin kansioden ja kuittien joukosta. Tämän jälkeen en enää ihmetellyt, miksi kirjanpitäjä ei ole lähettänyt minulle pyytämiäni raportteja. Kuittiurakka jatkui enemmän ja vähemmän intensiivisesti 4 päivää. Toki siinä sivussa tehtiin muutakin, mm. suunnittelimme ensi vuotta ja tein uudet työnkuvat Michelolle, Isaacille ja Lewisille.

8.11 Ndolassa

Alun perin suunnittelimme menevämmme Ndolaan keskiviikkona ostamaan tarvikkeita, mutta matka siirtyi torstaihin, kun odottelimme kirjanpitäjää, joka ei koskaan ilmestynyt paikalle. Ndola on noin 70 km päässä Kalokosta ja on kuparialueen pääkaupunki. Yleensä päivät Ndolassa ovat melko rankkoja sillä sinne lähdetään aikaisin aamulla ja palataan hyvin myöhään. Tietysti on järkevää hoitaa asioita yhdellä kertaa ja säästää polttoaineuluissa. Bensan hinta on noussut koko ajan ja hinnat rupeavat olemaan samaa luokkaa kuin Suomessa, mikä on paljon Sambian palkkatasoon nähden.

Niinpä juoksimme koko päivän etsien rakennustarvikkeita. Isaac sai uuden sadepuvun ja saappaat sillä työskentely sadeaikaan ilman niitä on aika mahdotonta. Hän oli hyvin onnellinen ja ylpeä uudesta asustaan, kun kirjoitimme niihin kaikkiin isolla ZASP. Löysimme mm. puusepän tarvikkeet Isaacille ovien tekemistä varten, sementtiä, vesikanistereita virtsan säilytykseen jne. Näin Isaac pääsee hommissaan eteenpäin. Kävimme myös pankissa kyselemässä uuden tilin perustamista ja saimmekin sieltä tarvittavat kaavakkeet.

9.11 Koululla ja klinikalla

Aamulla menimme Kalokon koululle tapaamaan rehtoria. Kiertelimme hänen kanssaan paikkoja ja päätimme seuraavien huussien paikat. Kun kylissä olevat vessat valmistuvat, alamme rakentamaan kahta uutta vessaa ja myöhemmin mahdollisesti useampiakin, mikäli saamme vain materiaalia paikalle. Sadekauden aikana on järkevä keskittyä yhteen paikkaan, sillä kulkuyhteydet kyliin ovat huonot ja rakennustarvikkeiden (erityisesti sementin) säilyttäminen on vaikeata.

Kävimme myös katsomassa peltotilkkuja, johon aiomme perustaa ensimmäisen testiportaasin. Lupasimme hankkia aitatarvikkeet sillä ilman aita-kanat, aasit ja muut kotieläimet söisivät vaivalla kasvattamamme tuotteet ja kaikki olisi hukkaan heitettyä.

Menimme myös klinikalle, jossa keskustelimme Mr. Matabishin ja Mr. Chishan kanssa. Sovimme, että teemme yhä enemmän klinikan kanssa yhteistyötä. Esimerkiksi koulutuksia kannattaa suunnitella samalle päivälle, kun kylissä pidetään lasten klinikkaa. Silloin väki tulee joka tapauksessa paikalle vaikka ei varta vasten tulisikaan sanitaatiokoulutukseen.

10.11–11.11 Tilejä, suunnitelmia ja keskusteluja

Sain tiliraporttini valmiiksi eli sain luvun viivan alle. Laskelmieni mukaan Kalokolla on vielä rakentamiseen tarkoitettuja rahoja noin 1000 €, jotka Lewis lupasi siirtää meidän uudelle tilille, kun se avataan ja kun he saavat rahaa englannin päästä. Kävimme muutenkin asioita läpi Lewisin kanssa. Hän tuntui olevan tyytyväinen aikaansaannoksiimme ja uusiin työkuviin.

12.11 Ndolassa jälleen

Menimme uudestaan Ndolaan sillä emme kerralla saaneet tuotua kaikkea tarvittavia tarvikkeita. Ajattelin, että on parempi hoitaa näitä asioita mahdollisimman paljon nyt, kun olen paikalla. Ostimme 12 säkkiä sementtiä, joka varmaan aika maksimi Kalokon autolle. Lisäksi ostimme kattopeltiä, lisää kanistereita, nauvoja ja muuta pikkutarviketta. Tilasimme myös isomman satsin (40 säkkiä) sementtiä ja aitaverkkoa, jotka kuljetetaan Kalokoon myöhemmin. Kävimme myös kopioimassa kaikki kuitit ja ostimme kansioita kuittien ja muiden asioiden säilyttämistä varten, jotta kaikki asianosaiset pysyvät tästä lähtien paremmin ajan tasalla, missä mennään.

13.11 Kyläkierto ja kohti Lusakaa

Kävimme aamusta tapaamassa vielä rehtoria ja juttelimme kuljetusongelmasta. Lupasimme tehdä yhteistyötä hänen kanssaan ja yhdistää kuljetuksia, mikäli mahdollista.

Pakkailimme tavarat autoon ja tiputimme kolmeen kylään sementtiä ja kuiviketta käymälöiden viimeistelyä varten, jotta Isaacin ei tarvitse polkupyörällä niitä viedä. Isaac on kyllä ollut erittäin urhea vaikka välillä hänellä on ollut todella rankkaa. Sementin kuljettaminen pyörän tarakalla pehmeässä hiekassa ei ole mitään herkkua, varsinkin kun pyörätkään eivät ole mitään parasta tekoa.

Kalokolaiset ajoivat meidän Kapiriin, josta hyppäsimme bussiin ja suuntasimme kohti Lusakaa

14.11 Asioilla Lusakassa

Hoidimme Michelin kanssa hankkeen asioita ja tapasimme Emmanuelin. Kävimme läpi arvioinnista vielä puuttuvia asioita ja keskustelimme jatkosta. Emmanuel ehdotti, että voisimme yhdistää kuljetuksia myös hänen kanssaan, sillä hän tekee projektia Serenjessä ja voisi poiketa sinne menessään tuomassa tavaroita. Lupasimme tehdä hänelle listaa, mitä mihinkäkin tarvitaan ja milloin, jotta voimme suunnitella kuljetuksia Emmanuelin aikatauluun sopivaksi.